

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Laimės marškiniai

Kartais norisi pasakyti, kad pasaulis pilnas keistenybių ir niekaip, žmogau, tu jo nesuprasi ir nepriprasi. Bet gal toks posakis – tik akių dūmimas; gal iš tiesų viskas yra labai paprasta.

Juk visi žinome, kas yra juokas, virpinantis širdies gelmes ir išspaudžiantis ne sūrias, o saldžias ašaras. Liūdesys, užimantis kvapą ir nuveriantis širdį kaip ledinis speigas. Viltis, kuri gimsta su kiekvienu saulės patekėjimu, skausmas, kuris atrodo nesibaigiantis ir baigiasi tada, kai to nesitiki. Mes visi tai žinome, pažįstame, atpažįstame. Ir tai yra mums brangu, nes liūdesys, juokas, viltis, skausmas daro mus žmonėmis, sugebančiais suprasti ir atjausti vienas kitą.

O dar paprasčiau yra jausti alkį, kai esi persisotinęs, jausti nuogumą, kai spintos lūžta nuo drabužių, nuobodulį, kai iš visų pusių supa pramogos, beprasmybė, kai tiesiog dūsti nuo įvairiausių veiklų. Trumpiau tariant, esi nelaimingas, kai tau nieko netrūksta.

Todėl tokia prasminga pasaka apie laimingo žmogaus marškinius: galingas ir turtingas karalius taip nuobodžiavo, kad apsirgo. Jokie daktarai jam negebėjo padėti, karaliui darėsi vis blogiau ir blogiau. Ir vienas išminčius karaliui pasakė: pasveiksi, kai apsilvksi laimingo žmogaus marškinius.

Karalius ilgai ieškojo tokio žmogaus, bet nerado – visi kuo nors skundėsi, visi buvo nelaimingi. Ir štai, jau praradęs viltį, karalius atokiame lauke pamatė ariantį žmogų, dainuojantį iš visos širdies. Ar tu laimingas, žmogau? – paklausė karalius. Taip, aš laimingiausias žemėje, – atsakė artojas. O, kaip gerai, – nudžiugo karalius. – Parduok man savo marškinius! Artojas nusijuokė ir atsakė: – Tai kad, šviesusis pone, aš nė neturiu marškinių!..

Ir dabar žinok, kad gudrus, kuris čia iš jų turtingesnis – karalius su visais savo turtais ar kaimietis su pilna laimės širdimi. Tik, be abejo, visi nuvokiame, kad marškiniai šiuo atveju tėra simbolika; ne jų karaliui reikėjo, kad pasveiktų, o tos stokos, neturėjimo, trūkumo. Kitaip tariant, jam apskritai reikėjo atsisakyti marškinių, ikūnijančių prisirišimą prie įtakos, galios, pinigų, savo reikšmingumo suvokimo. Nes laimingi žmonės neturi marškinių, kuriuos iš jų galėtų nupirkti nelaimingieji – nuobodžiaujantys ir persisotinę.

Tik galbūt vis dėlto tai ne šio pasaulio, o Dangaus dovana, tieji laimės marškiniai.

Renata Šerelytė

Vincentas Smakauskas. Aklas elgeta su berniuku.

Vilniaus paveikslų galerija, nuolatinė ekspozicija

*O toj tyloj ir man yra kažkas,
kažkas iš to, ką žemėn kas.*

*Į savo dangų jau žiūriu žemyn,
ką bitės parneša su medumi,–*

*kas ne mirtis, ne saulė, ne aušra,
kažkas toksai, kurio nėra,*

*kam žodžių nėra,
kas vien tiktai klausia –
negirdima, mano slapta dvasia,*

*kur gailis tų, kurie manęs gailės
kas pelenuos, kas visada tylės.*

Marcelijus Martinaitis

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Medijų rėmimo fondas 2025 m. suteikė 18 000 Eur paremti projektą: **DRAUGAS** laikraščio diasporos žiniasklaida.

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Laimės marškiniai • **2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius.** Aldonai Elenai Puišytei kūryba – kaip pašaukimas • **3-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Kamerinių ansamblių žvaigždžių fiesta Vilniaus festivalyje • **4-as psl. Astrida Petraitytė.** Įžanga į Kultūros naktį Vilniaus paveikslų galerijoje • **5-as psl. Algis Vaškevičius.** Kolekcionierius sukaupė dešimtis tūkstančių kalendorių • **6-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** 2025 m. Venecijos architektūros bienalė „Fragmented Futures“ • **7-as psl. Armanda Klimavičiūtė.** Nacionaliniai architektūros apdovanojimai 2025 • **8-as psl. Julius Keleras.** „Sunaikinti“: apie paskutinę galimybę mylėti

Kitame numeryje: Ar vasara – dėkingas metas skaitymui • Garsaus režisieriaus Krzysztofo Zanussio knyga „Pro daiktus“

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

Aldona Elena Puišytė – sudėtingo likimo kūrėja, dalyvavusi rezistenciniame pasipriešini-me, bendradarbiavusi pagrindžio spaudoje. Jai suteiktas laisvės kovų dalyvės statusas, yra apdovanota Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi. 2025-ieji – jos jubiliejiniai metai, šiuo metu tituluojama kaip vyriausioji Lietuvos rašytoja. Pastarųjų metų kūryboje išsiskiria „Penkiaeiliai“, nemažas jų pluoštas išspausdintas šiemetinio li-teratūros almanacho „Varpai“ numeryje.

Aldonai Elenai Puišytei kūryba – kaip pašaukimas

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Esate išsitarusi, jog Jūsų gentis – tremtinių, politinių kalinių, partizanų. O kas tos genties pirmasis, svarbiausias žmogus?

Svarbiausias žmogus man buvo mama, bet anks-ti jos netekau. O iš kitų išskirčiau dėdę teologijos m. dr. kunigą Joną Puišį – vienuolis salezietį, tarpuka-rio Lietuvoje Kaune prie Švč. Trejybės bažnyčios įkū-rusį Šv. Jono Bosko oratoriją neturtingų tėvų vai-kams. Dėdė Jonas turėjo įgimtą charizmą džiugiai ir jautriai bendrauti su vaikais, kurie pulkais plūdo į oratoriją. Čia jie žaisdavo, sportuodavo, mokėsi mal-dos. Jo pamokymai vaikystėje giliai palietė ir mano širdį. Pasitraukdamas į Vakarus, kur buvo Vokiet-i-joje lietuvių pabėgėlių dvasios tėvu, mano tėviškėje jis paliko turiningą biblioteką. Joje buvo sukaup-tos geriausios tarpukario Lietuvoje išleistos knygos ir žurnalai, teologijos, filosofijos, istorijos ir grožinės literatūros kūriniai. Šios bibliotekos knygos, skaitytos nuo ankstyvos paauglystės, turėjo lemiamos įta-kos mano gyvenimui ir kūrybai.

Kodėl buvote pasirinkusi farmaciją? Bandau spėti: jau rašėte ir svarbi buvo Antano Vienuolio asmenybė?

Eilėraščius rašiau nuo ankstyvos paauglystės. Antanas Vienuolis man visų pirma farmacininkas. Kaip ir poetas Georgas Traklis. Svarbios asmenybės buvo ir tebėra visiškai kitos. O traukė literatūros stu-dijos. Aiman, to meto aplinkybėse turėjau jų atsisa-kyti. Ir farmaciją rinkausi tik todėl, kad ten dėstė mano brolio Povilo geras bičiulis. Jis viską žinojo. Ri-zikavau stoti su fiktyviu socialinės kilmės pažymė-jimu. Pavyko gauti tuščią pažymėjimo blanką, kurį užpildė brolis, jame suraitė ir parašą. Antspaudą „nu-ėmė“ nuo seno pažymėjimo su kietai virtu dar karš-tu kiaušiniu ir uždėjo ant fiktyvaus naujojo. Gerai, kad neįkliuvau, būtime su broliu „užsidirbę“ baus-mę už dokumento klastojimą.

Septintojo dešimtmečio pabaigoje gyvendamas Kau-ne skaičiau ir Jūsų tikrąją pavarde pasirašytus eilėraščius. O ar daug kūrinių paskelbta Elenos Aušraitės slapyvardžiu? Kuo jie išsiskiriantys? Papasakokite, prašom, plačiau apie antisovietinio pagrindžio leidinį „Rūpintojėlis“, apie jo lei-dėjus, autorius, skaitytojus.

„Rūpintojėlis“ pradėtas leisti 1977-ųjų pradžioje ir leistas iki Nepriklausomybės atgavimo. Jis pasi-rinko kitokią kryptį nei kiti to meto pagrindyje lei-s-ti leidiniai. Tai buvo kultūrinės minties žurnalas, skleidęs brandžią krikščioniškos kultūros dvasią oku-puotoje Lietuvoje. Bendradarbiavo jame žinomi žmo-nės – buvę rezistentai kunigai Sigintas Tamkevičius (dabar arkivyskupas emeritas), Jonas Kauneckas (da-bar vyskupas emeritas), Lionginas Kunevičius, Jo-nas Lauriūnas, Juozas Šalčius, rezistentas ir Kovo 11-osios Akto signataras Algirdas Patackas, etnologas Aleksandras Žarskus, menotyro dr. Alė Počiulpai-tė, dailininkė Albina Žiupsnytė, studentas medikas Donatas Stakišaitis (dabar habil. dr., profesorius), pe-dagogė Felicija Kasputytė (vertė straipsnius „Rū-pintojėliui“ iš anglų, prancūzų, vokiečių kalbų), is-torikas Kazimieras Šapalas ir kiti. Buvo ir pulkas pla-tintojų bei rėmėjų. Pagrindinė leidinio sumanytoja ir leidėja – tuo metu Kauno viešojoje bibliotekoje dir-busi Ada Urbonaitė (vienuolė pranciškonė sesuo Ben-venuta). Ji buvo ypatingos dvasios asmenybė, kupi-na entuziazmo ir nepalaužiamo ryžto atiduoti visas jėgas tikėjimui, kultūrai, tautiškumui skleisti. Kai ją pradėjo persekioti KGB, siekdama apsaugoti „Rū-pintojėlio“ bendradarbius, tardymuose ji teigė, jog žurnalą leidžianti pati viena.

„Rūpintojėlyje“ spausdinti Antano Maceinos, Stasio Šalkauskio, Prano Dovydaičio, Juozo Girniaus, Žako Mariteno, Nikolajaus Berdiajevo, Vladimiro So-lovjovo ir kitų filosofų tekstai. Skelbti naujausi Ber-nardo Brazdžionio, Vinco Mykolaičio Putino (iš 1944 m. išleisto rinkinio „Rūsčios dienos“ eil. „Rau-donspalvėj liepsnoj“, „Birželio 15-oji“, „Tremtiniai“

Poetė Aldona Elena Puišytė. Onos Pajėdaitės nuotr.

ir kt.), Kazio Inčiūros („Nelaisvės psalmi“), Oska-ro Milašiaus, Birutės Pūkelevičiūtės, Vlado Šlaito, Lacrimos, Vynmedžio Šakelės ir kitų poetų eilėraš-čiai. Spausdintos Šv. Tėvo Jono Pauliaus II, Teresės Avilietės, Editos Stein, Fransua Moriako, Tomo Moro ir kitų mintys. Ypač svarbiu tikslu laikyta su-pažindinti jaunimą su iškiliomis pasaulio kultūros ir mokslo asmenybėmis, gilios minties teologiniais tekstais, nesuklastota Lietuvos istorija. „Rūpinto-jėlis“ vienas pirmųjų iš pagrindžio leidinių pas-kelbė ir apie Molotovo-Ribbentropo paktą. Mano da-lyvavimas jame nebuvo kuo nors ypatingas. Daviau spausdinti savo religinės dvasios eilėraščius. Žino-ma, pasislėpusi po slapyvardę.

O bendradarbiavimas su „Rūpintojėlio“ leidėja seserimi Benvenuta tęsėsi ir po Atgimimo. Kartu pa-rengėme žinomos tarpukario Lietuvoje religinės poe-zijos kūrėjos, pranciškonių vienuolijos steigėjos Lietuvoje Vynmedžio Šakelės (Onos Galdikaitės, dailininko Adomo Galdiko sesers) poezijos rinktinę su jos įdomaus, okupacijos metais sunkaus (1949 m. suimta kalėjo Abezės lageryje) gyvenimo aprašymu. Parašiau ir jos kūrybą vertinančią straipsnį. Ilust-ruota senomis vertingomis nuotraukomis, išleista 2008 m. pavadinimu „Irkis į gilumą“.

Eleginė nuotaika, raudos, maldos intonacijos, dėme-sys senajai lietuvių pasaulėjautai – tai, kas Jus, kaip kū-rėją, išskiria iš kolegų ir kas, šiaip ar taip, buvo svetima sovietmečio lektūrai. Tačiau okupacijos metais pavyko ne tik debiutuoti, bet ir išleisti net tris knygas suaugusiam skai-tytojui ir dar keletą vaikams. Turbūt kiekviena jų turi ir už-kulisinę atsiradimo istoriją? Ką Jums primena sovietinė cen-zūra?

Leidžiant pirmąją knygą „Žalvario raktas“ dalį eilėraščių išmetė, po to išpeikė už „samanotos praei-ties garbinimą“. Antrąją – atmetė. Trečiąją „Kur meta plunksną vieversys“ išleido tik po aštuonerių metų. Man pasisekė, kad jos rankraštis pateko į jaut-raus poeto Marcelijaus Martinaičio rankas. Tik jo puikios recenzijos ir išmintingų patarimų (kokia tvarka sudėti eilėraščius, kad labiausiai „kliūvan-tys“ nekristų cenzoriui į akį) dėka ši knyga buvo iš-leista. O poemų knygos „Įvardijimai ir sąskam-biai“ spaustuvėje jau surinkti tekstai 1984 m. įstri-go cenzorių gniaužtuose, jos korektūros buvo pa-rengtos išbarstymui.

Kai atmetė antrąją knygą, gal nereikėjo daugiau prasidėti su leidyba? Bet iš tiesų aš tuomet naiviai tikėjau, kad poezijos žodis daug gali. Kad įmanoma juo žadinti tautinę savigarbą okupuotoje Lietuvoje, priminti gyvas praeities šaknis. Todėl rašiau istorinę poemą, kalbėjau elegijose per svarbias mūsų kultūrai asmenybes (Mikalojų Daukšą, Simoną Daukantą, Maironį, Vaižgantą, Žemaitę ir kt.), apie tai, kas man kėlė nerimą. Prisidengdama jų vardais kaip skydu prieš cenzūrą teigiau, kas buvo aktualu tuometinei situacijai ir visais istorijos periodais svetimųjų pa-vergtai tautai.

A. Puišytė su Antanu Miškinis ir Jonu Graičiūnu, 1974.

Iš asmeninio A. Puišytės archyvo

Nukelta į 8 psl.

Kamerinių ansamblių žvaigždžių fiesta Vilniaus festivalyje

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje prasidėjęs gegužės 30 d., tebeskambantis iki rugpjūčio 20 d., Vilniaus festivalis jau tris dešimtmečius puoselėja Europos festivalių asociacijų (EFA) idėją *In Europe the arts are just a festival away* (Europoje menai yra tik festivalio atstumu), išlaikydamas aukštą profesionalumo kartelę.

Festivalyje atliekama senųjų pasaulio meistrų ir modernioji svari šiuolaikiška vilniečių kompozitorių bei atlikėjų muzika. Iš visos Europos kultūros centrų šią vasarą lankosi Vokietijos, Sakartvelo, Prancūzijos, Austrijos, Nyderlandų, Jungtinės Karalystės, Ukrainos, JAV, Kanados, Italijos, Taiwanio ir Maltos muzikos žvaigždės.

„Vilniaus festivalio“ bendradarbiavimas su užsienio valstybių diplomatinėmis atstovybėmis bei tokiomis žvaigždėmis kaip Y. Menuhinu, M. Rostropovičiumi, J. Frantzu, R. Muti, K. Pendereckiu, D. Geringu, G. Kremeriu sudomino užsienio svečius Lietuvos kultūra apskritai.

Festivalyje dažniausiai skambėjo J. S. Bachas (gyvuoja posakis, kad ne visi kompozitoriai tikėjo Dievą, bet visi tikėjo Johanną Sebastianą Bachą (1685–1750) ir M. K. Čiurlionis (Vilniuje, Pamėnkalnio gatvėje jis mokėsi lietuvių kalbos pas Sofiją Kymantaitę, jo laiškuose minimi pasimatymai ant Gedimino kalno...). Vilniuje 1879 m. debiutavo ir devynmetis Leopoldas Godowskis (1870–1938), vėliau tapęs pasauline fortepijono legenda ir kompozitoriumi.

Iš dabartinių atlikėjų fesivalyje sužibėjo smuiko žvaigždė Janine Jansen (su „Camerata Salzburg“ atlikusi Čiurlionio ir Mendelsono vizijas), žinoma, ir vilniečiai – fortepijono žvaigždė Maestra Mūza Rubackytė (F. Liszto, Čiurlionio, R. Šerkšnytės, L. Godowsky atlikėja), kylanti žvaigždė kompozitorius pianistas Andrius Žlabys ir daugelis kitų.

Šių laikų baroko virtuozei – „Akademie für Alte Musik Berlin“

„Nepamenu taip stipriai vaizduotę užvaldančių pasirodymų“ (BBC Music Magazine)

Birželio pirmą dieną pakeliauti po Baroko epochos Europą pakvietė istoriniais instrumentais grojantis kamerinis ansamblis „Akademie für Alte Musik Berlin“. Jau per 40 metų orkestras prikelia užmirštus Carl Philipp Emanuel Bach ir Georg Philipp Telemann, kitų kompozitorių kūrinius.

Baroko ir klasicizmo repertuare – taip pat ir nežinoma XIX a. kūryba: „Beethoveno simfonijos ir jų modeliai“. Šiam ansamblui pakaitomis vadovauja koncertmeisteris Bernhard Forck ar Georg Kallweit.

Georg Kallweit vadinamas žmogumi orkestru: tasyk jis vadovavo ansamblui ir kaip solistas griežė barokiniu smuiku Camillo Camilli (pagamintas Mantujoje 1740 m.). G. Kallweit bendradarbiauja su kitais Vokietijos bei Italijos orkestrais, kartu su dramaturgu Folkert Uhde įkūrė ansamblį „Urbans Strings“ (ten stato spektaklius, pvz., Angelų dalis, Amarilio draugai). G. Kallweit svarbu ugdyti baroko muzikų kartą: jis vadovauja jaunimo baroko orkestrui „Bach's Erben“.

Vilniaus festivalyje ansamblis „Akademie für Alte Musik Berlin“ atliko J. S. Bacho, G. F. Händelio, G. P. Telemanno, A. Vivaldi kūrinius ir dar vis atrandamas F. M. Veracini, T. Merula, J. V. Meder, F. Geminiani kompozicijas.

Virtuozai iš Taivano pasveikino Vilnių Šv. Kazimiero bažnyčioje

Šis orkestras dar žinomas kaip Taivano nacionalinis simfoninis ir, manoma, yra vienas geriausių Azijoje. Jį 1986 m. subūrė koncertmeisteris, konkursų laureatas Hao-Tun Teng iš gambiausių muzikantų, studijavusių Naujosios Anglijos konservatorijoje ir JAV universitetuose (Michigane, Merylande, Indijoje).

Sakralioje bažnyčios erdvėje skambėjo švelnios egzotiškos *mini simfonijos*, atliekamos muzikantų kolektyvo: dviejų smuikų, alto, violončelės, arfos ir klarneto. Šis koncertas „Virtuozai iš Taivano sveikina Vil-

Kamerinis ansamblis „Akademie für Alte Musik Berlin“ (vadovas – Georg Kallweit). L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

nių“ parengtas su VšĮ „Religinės muzikos centru“, kurio partneris – Taivaniečių atstovybė Lietuvoje.

Pirmoje koncerto dalyje buvo atliktas vokiečių kompozitoriaus Franco Poenitz (1850–1912) Capriccio, op. 73, lyriškas klarneto (May-Lin Ju) ir arfos (Shannon Shuen Chieh) duetas.

Antrasis nuskambėjęs kūrinys buvo mūsų lyriškojo lietuvių profesinės tautinės muzikos kūrėjo Juozo Naujalio (1869–1934) pjesė „Svajonė“ styginių kvartetui.

Tarpdisciplininis, tarpkultūrinis požiūris į muzikos pasaulį. Jaunosios taivaniečių kartos kompozitorės Yuan-Chen Li (g. 1980) kūrinys „Tao of Meinong“ styginių kvartetui ir klarnetui apima Azijos meno ir literatūros palikimą, kinų fonologijos, budizmo kodus, kartu su Rytų ir Vakarų praktikomis. Trijų dalių: „Aštuonios kalvos“ (panaudota hakų Meinongo, apsuptų kalvų, lopšinė), „Klajojantys hakai“ (tradicinės hakų arbatos rinkimo dainos su modernumo kontrastu), o „Gyvenimo daina“ skirta hakų gyvenimo būdai ir pagarbai gamtai: perteikia motinos ir augančio vaiko ryšį.

Taivano folkloru su ankstyviojo XX a. muzikos sąsajomis remiasi ir kompozitoriaus Yu-Hsien Teng (1906–1944) kūrinys „Balandžio lietaus ilgesys“, sukurta 1930 m. Tai keturių melancholiškų dainų aranžuotų ciklas, kuris atspindi meilės ir ilgesio tematiką. Jau vien ką reiškia tokie poetiški dainų pavadinimai: ir užsimerkus galėjai regėti tuos „Keturis raudonus sezonus“, „Gėlės lietingą naktį“ ir pajusti „Liūdesį mėnesienoje“ bei „Pavasario ilgesį“.

Du virtuozei: Andrius Žlabys ir Sergejus Krylovas

Birželio 18-ąją Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje „dvi muzikines stichijas, du amžinus pradus – dieviškąjį ir šėtoniškąjį – vokiečių ir italų Baroko genijų muzikos pavidalais“ įkūnijo du atlikėjai: su J. S. Bachu neatsiejamasis pianistas Andrius Žlabys ir smuikininkas, Lietuvos kamerinio orkestro meno vadovas Sergejus Krylovas, atlikęs Giuseppe Tartini sapną su „Velnio treliais“.

Andrius Žlabys – pasaulyje pripažintas šiuolaikinis pianistas. Baigęs M. K. Čiurlionio menų mokyklą studijas tęsė JAV: Interlocheno menų centre, Curtis ir Clevelando muzikos institutuose, Jeilio universi-

Pianistas Andrius Žlabys ir smuikininkas, LKO vadovas Sergejus Krylovas

tete. 18-os sulaukė „Chicago Tribune“ įvertinimo. Po rečitalio New Yorko „Metropolitano“ meno muziejuje „The New York Sun“ pavadintas „šviečiančia pianistų viltimi“.

„The Philadelphia Inquirer“: „C-dur akordas Žlabio rankose raibuliuoja su tokia atviraširdžiu įtaigumu, kad negalite nusikratyti išpūdzio, jog tai pats Bachas prabyla pianisto grojimu.“

Žlabys koncertuoja su garsiausiais pasaulio kolektyvais: New Yorko filharmonijos, Bostono simfoniniu, Clevelando, Buenos Airių filharmonijos simfoniniais orkestrais ir kt.

Bacho muzika yra Europos civilizacijos pagrindas, atveria visatą, kad galėtum stebėti amžinybę. Vilniaus festivalyje pianistas Žlabys su Lietuvos kameriniu orkestru atliko du Bacho klavirinės muzikos perlus: „Brandenburgo koncertą“ Nr. 5 D-dur (BWV 1050) bei Koncertą klavyriui ir orkestrui Nr. 1 d-moll (BWV 1052). „Bacho muzika turi stiprų širdį gydančių poveikį. Man sunku būtų išvaizduoti pasaulį be jo muzikos“, – viename interviu sakė Andrius Žlabys.

Andrius Žlabys – kompozitorius. 2016–2017 m. jis sukūrė „Movement for strings and piano“ fortepijonui ir styginiams (užsakė Seattle „Town Hall“, kur ir įvyko premjera). Kūrinys dedikuotas karo aukoms Ukrainoje atminti. „Jaučiu solidarumą su Ukraina – juk ta grėsmė tyko ir Lietuvos. Šiame kūrinyje tvyro paslėpta slogi nuojauta.“ Vienas paveikiausių epizodų kompozicijoje – po kulminacijos skambanti styginių kvarteto sarabanda. Vėliau prie kvarteto prisijungęs fortepijonas sudėtingais pasažais tarsi sugriauna harmoningą skambesį ir sukuria paralelinę tikrovę, haliucinacinį jausmą...

Sergejus Krylovas, Lietuvos kamerinio orkestro meno vadovas nuo 2008 m., kaip solistas koncertuoja su svarbiausiais Europos, Azijos ir Amerikos orkestrais ir pats jiems diriguoja. Su LKO surengė per šimtus koncertų visame pasaulyje, prestižinė klasikinės muzikos leidėja „Deutsche Grammophon“ išleido lietuvių orkestro ir Krylovo įrašų.

Taivane filharmonijos kamerinis ansamblis Šv. Kazimiero bažnyčioje

Nukelta į 6 psl.

Karūna Torai

Chanukijos.

A. Petraitytės nuotr.

Ižanga į Kultūros naktį Vilniaus paveikslų galerijoje

Astrida Petraitytė

Gegužės 13-ą, penktadienį, nuo pavakarės iki vidurnakčio ir dar ilgiau Vilniuje, turbūt ir visoje Lietuvoje siautė Kultūros naktis – koncertai, kitokie renginiai vyko įvairiausiose erdvėse, salėse ir aikštėse.

Vilniaus paveikslų galerija (VPG), Nacionalinio dailės muziejaus padalinys, į šį tarptautinį renginį įsiliejo ne visai tradiciškai – pavakarės koncertą pasiūlė, bet šalia to – popietę nemokamai atvėrė lankytojams muziejaus sales, taip buvo švenčiama dar viena proga: vasaros sezono pradžia.

Buvę Chodkevičių rūmai verti dėmesio ir kaip architektūros paminklas. Pirminis šios garsios giminės statinys čia radosi XVI–XVII a. sandūroje, palaipsniui išplėstas, perstatytas, esminė rekonstrukcija įvykdyta XIX a. pirmoje pusėje. „Nuo to laiko nedaug tepakitę Chodkevičių rūmai ir šiandien yra vienas stilingiausių vėlyvojo klasicizmo ansamblių Vilniuje ir visoje Lietuvoje.“ /<https://www.lndm.lt/vpg/chodkevičiu-rumai/>

Šioje paveikslų galerijoje, taip pat rankiai Vilniaus senamiestyje išikūrusioje, lankausi ne taip retai. Bet pravarčius ir „pamokų“ pakartojimas – darsytis pereiti per nuolatinės ekspozicijos sales, žvilgsniui įdėmiau stabtelint ties vienu ar kitu kūriniu.

Štai religinės dailės kūrinių sąlytė, o čia, regis, svarbiausias eksponatas – XVI a. nežinomo dailininko skulptūra „Prisikėlęs Kristus“, svarbus ne tik kaip raiškus vėlyvosios gotikos kūri-

nys, bet ir dėl „laimingo sugrįžimo“: mat nelegaliai iš Lietuvos išvežta skulptūra 2010-ais aptikta Vienos (Austrija) antikvariate, susigražinta po dešimt metų trukusio bylinėjimosi...

O štai ištis pasikartojimo verta Vilniaus meno mokykla; kaip nurodoma enciklopedijoje, tai – „Vilniaus universiteto dailės ir architektūros katedrų, veikusių 1793–1832, sąlygiškas pavadinimas“ (www.vle.lt). Dailės katedroze dėstė, tarp kitų, Jonas Rustemas, Pranciškus Smuglevičius; žymių auklėtinių gausu – Kanutas Ruseckas, Vincentas Smakauskas, Aleksandras Slendzinskis, Valentinas Vankavičius, Vincentas Dmachauskas ir kt. Miela ir graudu vėl „susitikt“ Slendzinskio *Senutę, veriančią siūlą į adatą*, Smakausko *Aklą elgetą su berniuku*, Kanuto Rusecko *Lietuvaite su verbomis* ir daugelį kitų, jau nekart matytų...

Ši kartą parūpo įdėmiau išsižiūrėti ir į puošnųjį rūmų dekorą, interjero detales – lubų, durų ornamentuotą, paauksuotą puošybą, baltų kokių krosnis ir pan. Būtent šis puošnumas pakursto vaizduotę „atgaivinti“ būtasias aristokratiško gyvenimo scenas.

○○○

Kaip visad, šalia nuolatinės ekspozicijos veikia ir laikina (gana ilgalaikė) paroda; dabartinė pristato žydų vizualiojo meno tradicijas ir paveldą – „Nekursi sau atvaizdo. Priesakai, kasdienybė ir slinktytės“; jos kuratorės – Aistė Bimbirytė (VPG direktorė), Gabija Kasparavičiūtė-Kaminskienė ir Jurgita Verbickienė.

Keliose salėse išdėstyti gausūs eksponatai iliustruoja vieną ar kitą temą:

Vilniaus paveikslų galerijos nuolatinė ekspozicija

norima atkreipti dėmesį į Senojo Testamento iliustracijas, t. y. judaizmui svarbius vaizdus.

Žinoma, liturginių liudijimų gausu, štai chanukijos, kidušinės taurės, Toros ritinio antgaliai; kai kurie atributai net netikėti – tarkim, Karūna Torai...

Turime progą prisiminti ir žymiuosius žydų menininkus – regime skulptoriaus Marko Antokolskio marmurinį „Nežinomos moters portretą“ (1877) ir gipsinę „Kristaus galvą“ (irgi XIX a. antra pusė)... Marco Chagallo kūriniai neekspozuojami, bet pateiktas jo graviūrų parodos 1935 m. YIVO dailės muziejuje katalogas.

Žydus, jų gyvenimo scenas regime ir lietuvių ar kitataučių (ne žydų) paveiksluose. Vincentas Smakauskas jiems paskiria ne vieną darbą – štai įtaigiai vaizduoja žydų vestuvių momentą; Aleksandro Slendzinskio paveiksle – raštą skaitantis rabinas ir pan. Arba – nuopolio momentą iliustruojantis Jan van Vianen vario raizdynas „Izraelitai garbina aukso veršį“ (XVIII a.)... Kita vertus, žydų dailininkams rūpėjo ir jų kaimynai – pvz., Hirsas Leibovičius 1778 m. vario raizdyne perteikia Kristijono Radvilos portretus.

Regime ir aprangos detales – jei moters kepuraitę nebūtinai laikytume „žydiška“, tai vyrų atributika neretai žymi priklausomybę judėjams (pvz., jarmulka – kepuraitė).

Parodos skyriai nurodo slinkti nuo griežtų religinių draudimų, gal ir psichologinio konservatyvumo, apsiribojimo „savaisiais“ link didesnio atvirumo, bendrystės. Viena iš parodos sinformacinių stendų nurodoma: „XVIII a. pab. Vokietijoje prasidėjęs Haskalos judėjimas skatino žydus integruotis į gretą gyvenusių tautų ir europinę kultūrą, ištraukti į pasaulietines studijas.“

Salėse galima stabtelėti prie ekranėlių, išklaudyti pasakojimų, štai viename jų Martyno Mažvydo bibliotekos Judaikos tyrimų centro vadovė dr. Lara Lempertienė pristato YIVO instituto istoriją. Juk ir paroda surengta YIVO instituto įkūrimo Vilniuje šimtmečio, pažymimo 2025-aisiais, proga; pokariu šis Žydų mokslinių tyrimų institutas veikia New Yorke.

Paroda veiks iki rugsėjo 14 d.

○○○

O 18-ą valandą, tradiciniu Kultūros nakties pradžios laiku, grįžau į VPG „salę“, kur jau spėta ir kėdžių eiles sustatyti, nusiteikusi Marijos Mirovskos fortepijono muzikos recitalui „Atspindžiai“.

Beje, VPG anonsuodama koncertą, pateikė šią žinią: ukrainiečių pianistė M. Mirovska nuo 2011 m. gyvena Lietuvoje, 2023 m. įgijo meno daktaro laipsnį Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje.

Pianistė Mirovska gražiai lietuviškai tarė ižanginį žodį, įvesdama į laukiančią programą, kurioje „susilieja epochos, žanrai ir tradicijos“. Buvo pažadėti vieni kūrinių atspindžiai (atskambiai) kitų autorių kūrinuose, ir pažadas išpildytas. Štai pirmiausia sugrota įstabioji Ludwig van Beethoven „Mėnesienos sonata“, o po to Zitos Bružaitės „Be Moon“ – ši kūrinių pianistė pristatė kaip Hommage á Beethoven; ir ištis ataidėjo „mėnesieniški“ virpesiai. Išklause romantiškąjį Franz Schubert „Ekspromtą“ netrukus jo „atpindžius“ galėjome pajauti Balio Dvariono „Ekspromtė“.

Nukelta į 7 psl.

Prisikėlęs Kristus.

XVI a. nežinomo dailininko skulptūra

ne giją (parodos suskirstymas jau ir pavadinime nurodomas). Galima išskaityti ir stenduose pateikiamą informaciją. Štai (Dievo) Atvaizdo draudimas išskleidžiamas: „Sinagogų interjerai, ritualiniai ir kasdien naudojami objektai, knygos dažnai būdavo dekoruojami vengiant figūrinių kompozicijų, pasitelkiant animalistinius, augalinius motyvus ir ornamentus, kurie turėjo reikšminių nuorodų į įvairiausius šventraščius, maldas, pasaulėžiūrą“.

Žinome žydus kaip *Knygos tautą*. Tad tarp eksponatų – ir Toros fragmentas, ir „Berachat“ (1852), ir „Pranašų knygos“ inkunabulas (1485), ir XX a. pradžioje išleistas Davido Livni veikalas „Yerushalaim de-Lita“ (Lietuvos Jeruzalė), kurį iliustruoja Vilniaus Gaono portretas...

Netikėta čia aptikti Lietuvos protestantizmo istorijai reikšmingą leidinį – vadinamąją Brastos Bibliją, 1563 m. spausdintą vieno iš mūsų mūsiečių Reformacijos pirmeivių Mikalojaus Radvilos Juodojo spaustuveje; paaiškinta, kad šis eksponatas nėra „ne į temą“:

P. Brazauskas kalendorius renka jau daug metų

Kolekcijoje – patys įvairiausi kalendoriai ir iš Lietuvos, ir iš įvairiausių pasaulio šalių

Kolekcionierius sukaupė dešimtis tūkstančių kalendorių

Algis Vaškevičius

Šiame rudenį 85-ąjį gimtadienį minėsiantis ekonomistas Pijus Brazauskas gyvena Kaune ir turi patį gausiausią Lietuvoje kalendorių rinkinį. 1997 metais Prienų rajone, Skriaudžiuose, jis atidarė Kalendorių muziejų, kuriame dabar – per 10 tūkstančių kalendorių iš daugiau kaip pusšimčio pasaulio valstybių. Dalį savo sukaupytų kalendorių jis neseniai eksponavo Biršto no sakraliniame muziejuje, o šiuo metu juos galima apžiūrėti Marijampolės Petro Kriaučiūno viešojoje bibliotekoje.

P Brazauskas sako, jog jį domina visokie kalendoriai – ir maži, ir dideli, pakabinami, pastatomi, popieriniai ir medžiaginiai, keramininiai ir iš medžio, kišeniniai ir sieniniai. Kuo senesnis kalendorius, tuo jis vertingesnis.

Vyras sakosi per 10 metų surinkęs apie 10 tūks-

tančių nedidelių, į delną telpančių kalendorių. Jo pažįstami visada iš kelionių parveža naujų kalendorių, bet kolekcionierius labai vertina ir senus. Dabar patys seniausi jo rinkinyje yra 1849 metais Vilniuje rusų ir lenkų kalbomis išleistas kalendorius, taip pat 1864 ir 1884 metų kalendoriai.

Apie 30 metų jis gyveno Marijampolėje, kai ji dar vadinosi Kapsuku. Tad ir į parodą P. Kriaučiūno bibliotekoje jis atsivežė 1986 metų jau neegzistuojančio Kapsuko kalendorių. O kalendoriai jo gyvenime atsirado gana netikėtai. Daug metų P. Brazauskas puoselėjo tą Skriaudžiuose dar sovietmečiu įkurtą Liaudies buities muziejų. Kai artėjo muziejaus įkūrimo sukaktis, vyriškiui kilo mintis pasirausti namuose ir surinkti senus kalendorius, kurių, metams pasibaigus, niekada neišmesdavo. Iš pradžių pavyko atrasti 75 kalendorius, tarp jų ir 1930-aisiais metais išleistą šv. Antano kalendorių, kurį buvo įsigijęs žmonos tėvas, anksčiau dirbęs eiguliu.

Pirmojoje parodoje muziejininkas parodė tris šimtus 300 tuo metų turėtų kalendorių, o jau po metų jo rinkinį sudarė apie 4 tūkstančiai įvairiausių kalendorių. Jų skaičius sparčiai išaugo po to, kai P. Brazauskas išspausdino skelbimą ir paprašė žmonių dovanoti muziejui senų kalendorių. Garsas apie pirmąją parodą plačiai pasisklido, ir muziejaus fondai pradėjo sparčiai pildytis.

– Žmonės mano sumanymas sudomino. Aš vietoj bilieto į šį muziejų prašydavau kalendoriaus, tad jų skaičius sparčiai didėjo. Žinoma, pasitaikydavo ir vienodų, tačiau ypač pradžiągindavo kalendoriai iš egzotiškų šalių, taip pat ir su įžymių žmonių autografais. Gavau 1924 metų Lietuvos liaudies kalendorių, vėliau – seniausią lietuvišką 1912 metais išleistą kalendorių, kainavusį 7 kapeikas, – prisiminė kaunie tis.

Skriaudžius ir ten sukaupus kalendorius, kurių buvo apie 5 tūkstančiai, P. Brazauskui teko palikti ir persikelti gyventi į Kauną, kur jis dirbo Povilo Stulgos lietuvių tautinės muzikos instrumentų muziejuje. Čia jis savo pomėgio neatsisakė ir toliau kaupė kalendorius.

– Kalendorių muziejus Skriaudžiuose buvo nuolat lankomas žmonių. Sulaukdavau žmonių iš Lenkijos, Rusijos, Suomijos, Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Jungtinių Amerikos Valstijų. Žmonėms įdomūs ir kalendoriai, ir juose sukaupia išmintis, – pasakojo jis.

Kalendoriuose sukaupia išmintis byloja, kad laimingi žmonės gimsta penktadieniais, o gimę pirmadieniais yra visiškos priešingybės – arba labai darbštūs, arba dideli tinginiai. Gimę antradieniais yra gabūs, ypač muzikai, trečiadieniais ir ketvirtadieniais – iškalingi ir gero būdo, o šeštadieniais gimsta tvarkingi, sekmadieniais – pamaldūs žmonės.

Žmogaus gyvenimui daug įtakos turi ir Mėnulio fazės jo gimimo dieną. Sakoma, kad per jaunatį gimsta ta labai jaunatviški ir linksmi žmonės. Kalen-

doriuose užrašyta daug išminties ir apie žmonių charakterio suderinamumą pagal Zodiako ženklus. Į muziejų Skriaudžiuose dažnai užsukdavo jaunavedžiai sužinoti, ar sutaps jų charakteriai.

P. Brazauskas valandų valandas gali pasakoti apie tai, ką yra išskaitęs kalendoriaus lapeliuose. Jis apskritai domisi kalendorių istorija ir visiems pasakoja, jog pirmąjį lietuviškąjį kalendorių sukūrė Laurynas Ivinskis, o senovės Romos laikais metai buvo dalijami į 10 mėnesių ir turėjo 304 dienas. Naujieji prasidėdavo kovą ir baigdavosi gruodžiu. Mūsų naudojamo kalendoriaus ištakos senovės Egipto kalendorius, kuris sudarytas maždaug IV tūkstantmetyje prieš Kristų – tada buvo nustatyta 365 parų trukmė.

Paklaustas, kokių kalendorių laiko vertingiausiu, jis parodo Baltijos kelio kalendorių. P. Brazauskas tik atsitiktinai išsiaiškino, kad šio kalendoriaus išleista vos 30 vienetų Kauno projektavimo institute – šito niekas nežinojo, net kai kalendorius kartu su kitais buvo rodomas Seimo parodų salėje. „Kai į muziejų Skriaudžiuose atvažiavo viena grupė iš Kauno, joje buvęs vyras man pasakė, jog per Atgimimą grupė projektuotojų padarė 30 vienetų tokių Baltijos kelio kalendorių, bet išplatino tik 10. Dabar yra likę tik du – vienas pas mane, antras – Skriaudžiuose“, – sakė jis.

Kalendorius P. Brazauskui padovanojo įvairiausi žmonės. Sužinoję apie jo pomėgį, kalendorių prieš keliolika metų atsiuntė ir garsi dainininkė Nelly Paltinienė, su vyru gyvenusi Vokietijoje. Pasirodė, Paltinai kasmet išleisdavo iki dešimties egzempliorių kalendorių.

Į naująją parodą Marijampolėje jis atvežė parodyti ir paties sudarytą 400 metų – nuo 1800-ųjų iki 2200-ųjų kalendorių. „Viskas kartojausi, tik reikėjo surasti raktą, kaip, ir kad tas kalendorius nebūtų per storas, kad jį būtų galima parodyti. Man prireikė 27 metų, kad suprasčiau tą sistemą. Šiems metams tinka 1997, 2014 metų kalendoriai. Jis tiks ir po 25 metų, ir 2070 metais bus tas pats, ir 2200-aisiais. Kalendoriaus esmė, kuria savaitės dieną prasideda naujieji metai, ar jie keliamieji, yra ir tam tikrų išimčių“, – sakė kolekcininkas.

Kolekcininkas pasakoja, jog būna žmonių, kurie stebisi ir klausinėja, kam jam reikalingos tos senienos, kai nuolat leidžiami nauji kalendoriai. „Tai tapo mano pomėgiu, be kurio jau sunku įsivaizduoti savo gyvenimą. Yra įvairių kolekcionierių, o kalendoriai man padėjo sutikti daug įdomių žmonių, jie praplėtė mano akiratį, jų dėka daug sužinojau ir pasimokiau“, – įsitikinęs P. Brazauskas.

Vertingiausiu kolekcininkas laiko Baltijos kelio kalendorių. A. Vaškevičiaus nuotraukos

Venecijos architektūros bienalė „Fragmented Futures“

Ukrainos projektas bienalėje

2025 m. Venecijos architektūros bienalė „Fragmented Futures“

Ieva Marija Mendeikaitė

1893 m. Venecijos taryba nutarė surengti bienalę – dailės kūrinių parodą, turėjusią pažymėti Italijos karaliaus Umberto ir Margartiso sidabrinį jubiliejų. Po kelerių metų 1895 m. Gardini parko erdvėse buvo atidaryta pirmoji tokia paroda, sulaukusi net dviejų šimtų tūkstančių lankytojų srauto. 1930 m. Bienalė įsitvirtino kaip atskira organizacija, kurioje buvo pradėtos tyrinėti tokios meno formos kaip muzika, kinas, teatras, architektūra bei šokis.

Savo tikrąją formą Bienalė įgavo po Antrojo pasaulinio karo, kai šis kultūrinis reiškinys tapo itin svarbia tarptautine, šiuolaikiška meno platforma. 1998–2004 m. Bienalė rekonstruota kaip struktūra, leidžianti organizuoti daugiatikslį, teminį renginį, kreipianti dėmesį į inovacijas bei kitas šių laikų aktualijas. Viena tokių aktualijų šiais metais atspindi Venecijos architektūros bienalės „Fragmented Futures“ temoje. „Fragmented Futures“ (liet. – fragmentuotos ateitys) – tema, atsakanti į tokius globalius iššūkius kaip klimato krizė, skaitmenizacija bei kolektyvo svarba. Parodos jutinė patirtis orientuota į tai, kad atėjęs žiūrovas gebėtų pajusti gyvą miestelį/laboratoriją, kurioje susipina įvairios idėjos, mokslas bei kultūra.

Ši idėja – kuratoriaus Carlo Ratti iniciatyva, akcentuojanti klimato, technologijų ir kolektyvinės kūrybos poveikį visuomenėje. Tai savotiškas raginimas visapusiškai įveikti planetos iššūkius naudojantis skirtingomis intelekto formomis, tokiomis kaip gamta, dirbtinis intelektas bei kolektyvo bendradarbiavimas. Pačioje parodoje pateikiami ir įvairūs būdai, kaip pasiekti geresnį planetos būvį naudojantis skirtingomis instaliacijos iš įvairių sričių, tokių kaip architektūra, inžinerija, mokslo pasaulis, meno kūriniai, bandantys ieškoti būdų kaip transformuoti laikinas erdves ir biologinį planetos kontekstą. Singapūras siūlo teatralizuotą patirtį apie multikultūriškumą, Jungtiniai Arabų Emyratai kalba apie maisto saugumo svarbą, Belgija siūlo idėjas apie karščio bangų prevenciją architektūros pagalba, Kanada atkreipia dėmesį į biologiškai gyvus anglies gavybos eksponatus.

Visa bienalės tematika orientuota į tvarumą – visos medžiagos, kurios yra naudojamos renginio metu, perdirbamos ar panaudojamos dar kartą, taip grįžtant prie „gyvos laboratorijos“ patyriminės jaunos. Apskritai, šioje bienalėje gausu pasikeitimo nuojautos elementų, artėjančių pozityvių pokyčių emocijos, daugybės bandymų panaudoti skirtingas priemones dėl tvaraus planetos būvio. Kertiniai parodos projektai, į kuriuos verta atkreipti dėmesį, yra šie: „The Other Side of the Hill“ (liet. – kita kalno pusė), kuriame yra kalbama apie klimato demografinių scenarijų bei biologijos pasaulio kombinaciją, kitaip tariant, pasaulio gyventojų augimas lyginamas su įvairiomis bakterijų struktūromis; kitas projektas, „Living Structure“ (liet. – gyvoji struktūra)

Lietuvos nacionalinis paviljonas „Archi/Tree/tecture“

atkreipia dėmesį į japoniškojo medžio apdirbimo tradicijas ir jų sąveiką su dirbtiniu intelektu, keliamas klausimas ir pateikiamas atsakymas į tai, kaip formuoti naujas architektūrines struktūras ateityje išliekant tvariais; projektas „Matter Makes Sence“ (liet. – pokytis turi prasmę) pasakoja apie eksperimentus su biologinėmis medžiagomis, tokiomis kaip bioelementas, bananų pluoštas, grafenas, į pagalbą pasikviečiant Nobelio laureatą Konstantiną Novoselovą; „Elephant Chapel“ (liet. – dramblių koplyčia) pasakoja pie briketus, kuriuos iš dramblio mėšlo kaip alternatyvų ir natūralų atliekų panaudojimo pavyzdį; „Urban Heat Chronicles“ (liet. – miesto šilumos kronikos) atkreipia dėmesį į interaktyvų lietuvių kiemų stilių bei „lauko skalbyklą“ konceptą, skirtą miesto temperatūros mažinimui ir žinių apie augalus sklaidai didinti, „Speakers’ Corner“ (liet. – kalbėtojų kampas) – projektas/fizinė diskusijų erdvė, kuri bienalėje pritraukia dalyvius iš viso pasaulio praktikų bendruomenės, tyrinėjančios kolektyvinio intelekto gyvenamąsias jungtis, skirtas tvarumo principų skatinimui.

Šių metų Venecijos bienalė didžiausią dėmesį

kreipia į daugybę tvarumo principų įgyvendinimo būdų, tokių kaip rekreacinių medžiagų panaudojimas, atliekų mažinimo sprendimų ieškojimas, dirbtinio intelekto pritaikymas kasdienoje ir panašiai. Vis dėlto kai kurie kritikai teigia, kad nors bienalėje siūloma daugybė įvairių eksperimentų, turinčių tvirtą akademinį pagrindą, dar galima pastebėti ir tam tikrą dviprasmiškumą, kadangi juntamas ir pesimizmas dėl artėjančių klimato pokyčių, neaiškumas dėl ateities. Toks pesimizmas turėtų būti laikomas realistišku ateities vertinimu. Tai, kas vyksta mūsų planetoje ir pokyčiai, kuriuos pastebime jau dabar, yra labai rimti, todėl į juos žiūrėti taip pat reikėtų rimtai.

Nagrinėdami projektus, jungiančius mokslą, gamtą, pirminį žmogaus protą, robotiką ir architektūrą, geresnio būvio sprendimus galime surasti anksčiau ir nors iš pradžių jie gali kilti dėl pesimistinių nuotaikų ar iš baimės dėl ateities, galiausiai būtent šios kolektyvinės žmogaus pastangos bus tai, kas mūsų planetai padės tapti sveikesnei. Prestižinę Venecijos bienalę „Fragmented Futures“ galite išvysti iki lapkričio mėnesio.

Kamerinių ansamblių žvaigždžių fiesta

Atkelta iš 3 psl.

Visi, kas atlieka Sonatą smuikui ir fortepijonui g-moll, B. g5 („Velnio trelius“), vienaip ar kitaip bus su juo susiję, pasakė pranešėja. Sudėtingi štrichai, ritmikos bei artikuliacijos uždaviniai (techniškai ir ir meniškai) įveikiami tik virtuozams. Tokiomis galiomis ir apdovanotas smuikininkas Sergejus Krylovas: jo „išskirtinis kunkuliuojantis muzikavimas, intensyvus lyriškumas ir kerintis garso grožis žavi viso pasaulio klausytojus“.

Iš kur ta „Velnio trelių“ legenda? Kompozitorius Giuseppe Tartini astronomui Jérôme Lalande esą pasakojęs sapną, kurį tasai užrašė knygoje „Voyage d’un François en Italie“ („Kelionė po Prancūziją ir Italiją“):

„Vieną 1713 metų naktį sapnavau, kad sudariau sutartį su velniu dėl savo sielos. Mano naujasis tarnas pildė kiekvieną mano troškimą. Vienas jų – užgaida sužinoti, ar tarnas geba griežti mano smuiku. Buvau priblokštas išgirdęs kerinčią sonatą, griežiamą su tokiu meistriškumu ir išmone, kokios neišsivaizdavau net drąsiausiose savo fantazijose. Man užgniaužė kvapą, ir aš pabudau. Nedelsdamas griebiau smuiką, kad bent iš dalies išsaugočiau sapno įspūdį. Veltui!.. Nors tada sukūriau geriausią, ką kada nors esu parašęs, ir tai pavadiniau „Velnio treliais“, tačiau skirtumas tarp to ir muzikos, kuri mane taip sujaudino sapne, toks didžiulis, kad būčiau sunaikinęs savo smuiką ir visiems laikams atsisveikinęs su muzika, jei tik galėčiau gyventi be jos teikiamo malonumo.“

Skelbiamos devynios apdovanojimų kategorijos.

Nuotraukos iš interneto

Nacionaliniai architektūros apdovanojimai 2025

Armanda Klimavičiūtė

2025-aisiais Lietuvos Nacionaliniai architektūros apdovanojimai pasiekė naują kokybinį etapą – tai liudija ne tik gausus paraiškų skaičius, bet ir visapusiškai sustiprintas apdovanojimų turinys: plati, tarpdisciplininė vertinimo komisija, viešai prieinama ir profesionaliai kuruojama nominantų komunikacija bei kryptingas dėmesys architektūros viešinimui plačiajai visuomenei.

Šie apdovanojimai tampa ne tik profesinio įvertinimo forma, bet ir valstybinio lygmens diskusijos platforma, kurioje svarstoma, kokią architektūrą norime matyti šiandien ir perduoti rytojui. Architektūra čia traktuojama ne vien kaip fizinis objektas, bet kaip kultūrinė, socialinė ir urbanistinė praktika, daranti įtaką žmonių kasdienybei, bendruomenių raidai ir miestų identitetui. Vieša birželio mėnesio programa – tai žingsnis į skaidresnį ir atviresnį vertinimo procesą. Per interviu, vizualinius pristatymus ir viešas diskusijas siekiama ne tik pristatyti geriausius metų darbus, bet ir kurti architektūros kultūrą, įtraukiančią tiek specialistus, tiek visuomenę.

Apdovanojimai taip tampa metine refleksija, apimančia įvairius architektūros lygmenis – nuo individualių sprendimų iki nacionalinių erdvės formavimo vizijų. Tai proga ne tik pažymėti pasiekimus, bet ir atverti aktualius klausimus: apie tvarumą, atmintį, bendruomeniškumą, viešosios erdvės sampratą, urbanistikos kryptis ir architektų atsakomybę.

Į apdovanojimus – net 125 paraiškos iš visos Lietuvos

Šiais metais buvo gauta 125 paraiškos iš skir-

tingų Lietuvos miestų, regionų ir architektūros sričių. Skaiciai rodo ne tik augantį profesinį aktyvumą, bet ir architektūros lauko brandą, visuomenės domėjimąsi erdvinės aplinkos kokybe. Paraiškas teikė pavieniai architektai, kūrybinės studijos, savivaldybės ir projektų užsakovai. Daug dėmesio šiais metais skirta ne tik gyvenamajai ir viešajai architektūrai, bet ir tokioms temoms kaip konversija, tvarumas, edukacinė ar socialinė architektūra, viešosios erdvės atnaujinimas, kultūrinė infrastruktūra.

Vertina skirtingų sričių profesionalai

Nominacijas vertina nepriklausoma 9 narių komisija, kurioje susibūrė architektai, urbanistai, architektūros istorikai, kritikai, paveldosaugos specialistai ir savivaldybių atstovai. Komisijos sudėtis formuota taip, kad atspindėtų tiek praktinę patirtį, tiek akademinę ir regioninę išvalgą. Komisijos pirmininku išrinktas architektas, architektūros tyrinėtojas Liutauras Nekrošius. Visi komisijos nariai: Liutauras Nekrošius (komisijos pirmininkas, architektas, Humanitarinių

Apdovanojimų ceremonija – birželio 30 d.

mokslo daktaras, VILNIUS TECH docentas), Tomas Lapė (architektas), Saulius Motieka (architektas, Lietuvos architektų sąjungos narys, Lietuvos architektų rūmų narys, meno kūrėjas), Irena Kliobavičiūtė (architektė, kultūros paveldo specialistė), Saulius Misevičius (architektas, Vilniaus architektūros ir urbanistikos ekspertų tarybos narys, Lietuvos architektų sąjungos valdybos narys), Dovilė Ivanauskienė (kraštovaizdžio architektė, VšĮ „Vilniaus miesto parkai“ patarėja, Lietuvos kraštovaizdžio architektų sąjungos valdybos narė), Pranas Šaliamoras (architektas, VDA architektūros katedros profesorius, VDA Vilniaus fakulteto dekanas), Aušra Mlinkauskienė (Kauno technologijos universiteto (KTU) statybos ir architektūros fakulteto (SAF) mokslo prodekanė, Dailės Gasiūnienė (architektė ir urbanistė, Anykščių rajono savivaldybės architektūros ir urbanistikos skyriaus vedėja).

Skelbiamos devynios kategorijos

Nacionalinių architektūros apdovanojimų 2025 metų nominacijos paskelbtos šiose kategorijose: gyvenamosios architektūros kūriny, kultūrinės ir socialinės architektūros kūriny, komercinės architektūros kūriny, viešoji erdvė, tvarios inovacijos architektūroje, konversija, kultūros paveldo objekto atnaujinimas, urbanistikos kūriny, už architektūros teoriją ir sklaidą. Tarp nominantų – žinomi nacionalinio masto projektai (Klaipėdos valstybinis muzikinis teatras, ISM universitetas įsikūręs buvusiam Vilniaus centriniame pašte, Mokslo sala Kaune), mažesnės, bet konceptualiai stiprios iniciatyvos – keliaujančios architektūros dirbtuvės, Pietinio kiemas Šiauliuose, Galerija Kraštų k. ar Liuteronų sodas Vilniuje.

Nacionaliniai architektūros apdovanojimai – profesinis įvertinimas ir kultūrinė atsakomybė

Nacionaliniai architektūros apdovanojimai yra valstybinio lygmens iniciatyva, siekianti įvertinti ir viešinti reikšmingiausius architektūros pasiekimus Lietuvoje. Tai ne tik profesinio pripažinimo ženklas architektams ir jų komandoms, bet ir platforma viešam dialogui apie kokybišką aplinką, atsakingą projektavimą ir architektūros poveikį visuomenei. Apdovanojimų tikslas – skatinti architektūros kultūrą, atkreipti dėmesį į aktualius erdvinius klausimus, įtraukti visuomenę į architektūros vertinimo procesus ir stiprinti profesinę motyvaciją bei kritinę refleksiją architektų bendruomenėje. Šie apdovanojimai atspindi, kaip Lietuva mato savo miestų, miestelių ir kraštovaizdžio raidą – tai momentas įvertinti ne tik formą, bet ir funkciją, ne tik objektą, bet ir jo poveikį aplinkai bei žmonėms.

Apdovanojimų renginys – birželio mėnesį

Apdovanojimų ceremonija vyks birželio mėnesio 30 dieną. Renginyje bus paskelbti laureatai kiekvienoje kategorijoje. Taip pat bus įteiktas meninio dizaino apdovanojimas, kurio medžiagą šiais metais atnaujino menininkė Aistė Ambrazičiūtė.

Ižanga į Kultūros naktį galerijoje

Atkelta iš 5 psl.

Pianistė programon įterpė ir šiuolaikinių ukrainiečių kūrinių, sakyta: tai šio dramatiško laiko atspindžiai. Štai Viktoras Rekalo savo kūrinių „Attire“ paskyrė Mirovskai – jie abu, kaip pasisakė pianistė, yra iš Charkovo... Po to nuskambėjusioje Sergejaus Juškevičiaus „Mažoj ukrainietiškoj siuitoje“ atsispindėjo ir pianistės gimtosios šalies liaudies dainų tonacijos. Kaip taikaus gyvenimo viltis nuskambėjo Dianos Čemerytės miniatiūra „Tyliai“.

O koncertą Mirovskai užbaigė – priminusi, kad šiemet kompozitoriui sukanka 150 metų (taigi mūsų M. K. Čiurlionio vienmetis) – Maurice Ravel fortepijoninio ciklo „Atspindžiai“ fragmentu, ne tik įvardijimu, bet ir optimistine gaida atsišaukusiu.

Turėjome progą patirti: Lietuvos muzikinėje panoramoje sužibo pianistė, savo talentu absorbavusi Ukrainos, Vakarų, Lietuvos kultūros versmes – ir jų atspindžiais dosniai besidalijanti.

Pianistė Marija Mirovskai.

A. Petraitytės nuotr.

„Sunaikinti“: apie paskutinę galimybę mylėti

Julius Keleras

Michel Houellebecq, kalbėdamasis su „Front Populaire“ pareiškė, jog „Sunaikinti“ – tai tarsi jo literatūrinis testamentas. Autorius šiame interviu ne kartą minėjo, kad tai galbūt paskutinis jo grožinis kūrinys. Ir iš tiesų – čia juntamas melancholiškas susitaikymas, artėjama prie analitinės esė formos. Tai nebe maištas, o galios išsižadėjimas, žvilgsnis į praeitį, į gyvenimą, kuriame buvo tiek daug neišsakytų jausmų. Tai ne tik trileris, bet ir intymi refleksija apie mirtį, moralę ir civilizacijos krizę. Kūrinyje subtiliai susipina politinė satyra, egzistencinė meditacija ir meistriški psichologiniai portretai. „Sukurti gerą kūrinį – reikia pozityvių jausmų. Nereikia šlovinti Blogio. Mano knygose – kaip ir Anderseno pasakose – iškart žinai, kas yra blogiečiai ir kas – geriečiai. Jei „Sunaikinti“ beveik neturi blogiukų, aš tuo labai džiaugiuosi“, – sakęs rašytojas.

Apie ką gi naujasis garsiausio šių dienų Prancūzijos rašytojo Michel Houellebecq romanas? „Sunaikinti“ – tai kūrinys, kuriame politika tampa dekoracija, nes tikrasis, nematomas veiksmas vyksta žmogaus viduje. Tai brandus, emociškai įtemptas ir sudėtingas romanas apie kūniškumo bei dvasinio ilgesio konfliktą. Tarp tvyrančio teroro at-

mosferos ir nepaliojančios ironijos, būdingos šiam autoriui, Houellebecq inkrustuoja meilę – gal ir neįveikiančią mirties, bet esančią visai šalia jos, ramiai, be resignacijos ar panikos. Net jei tai tik mirażas, jis guodžia. O literatūroje, kaip ir gyvenime, kartais to užtenka.

2027-ieji. Artėja Prancūzijos prezidento rinkimai, o šalyje vis didėja įtampa. Internetą sudrebina šokiurojantis vaizdo įrašas – ekonomikos ir finansų mi-

Michel Houellebecq. Sunaikinti. Romanas. – Vilnius, Kitos knygos, 2025

nistrui Briuno Žiužui nukertama galva. Tačiau jis gyvas. Tai – kruopščiai surežisuota įmantri simuliacija. Neilgai trukus įvyksta kitas incidentas: susprogdinamas spermos bankas. Visuomenė blaškosi tarp sąmokslų teorijų – gal tai katalikų fundamentalistų išpuolis? O gal radikalių ekologų manifestas? Kaltininkai profesionalūs, jų veikla rafinuota, nepaliekanti pėdsakų.

Tačiau „Sunaikinti“ – ne politinis trileris. Anaipol. Šie išpuoliai – tik fonas, kuriame Houellebecq meistriškai fiksuoja žmogaus trapumo ir gyvenimo

Aldonai Elenai Puišytei kūryba – kaip pašaukimas

Atkelta iš 2 psl.

Todėl cenzūrai užkliuvo ir elegijos. Kiti tekstai po metaforų ir simbolių priedanga kalbėjo apie tikėjimo ir mistikos gelmę („Choralai gyvenimui ir žodžiui“, poemos „Balsas-Vizija-Veidrodis“, „Visur ir niekur“). Apie cenzūrą jau rašiau memuarinės eseistikos knygoje „Ką gyvenimas įrašė“. Joje įdėtos ir eilėraščių faksimilės su absurdiškomis cenzorių pastabomis paraštėse. Išleidusi šią knygą, į praeitį daugiau nenoriu žvalgytis.

Nors buvote susijusi su antisovietiniu pagrindžiu, likimas buvo gana dosnus ir gailėstingas. Visų pirma, todėl, kad, kiek suprantu, neteko turėti reikalų su sovietine teisėsau-ga. Ar tikite likimu? Kaip vertinate savąjį?

Tikiu ne likimu, o Dievu. Ne sykį esu patyrusi Jo globą ir apsaugą. Kad išlikau tokiaame šurpiame amžiuje, dėkinga esu tik dieviškajai Apvaizdai. O su sovietine teisėsau-ga teko susidurti. Kai suėmė tėvą už ryšius su partizanais, tardė ir mane Jurbarko KGB būstinėje. Paleido, bet neilgam. Tėvą subuožino, teko bėgti iš tėviškės.

Daug kūrinių esate padovanojusi vaikams. Ne tik eilėraščių, bet ir pjesių-pasakų, net istorinę apysaką. Kas svarbiausia rašant jauniausiems skaitytojams?

Rašant vaikams gal svarbiausia išsaugoti savyje nuostabos jausmą, paslapties nuojautą žvelgiant į pasaulį. Tokį, koks būna vaikystėje, o nūnai papildytą gyvenimo patirties išmintimi. Vaikai jautrūs bet kokiam netikrumui, melui. Tad svarbu nesužeisti vaiko sielos. Išsaugoti fantazijos ir tikrumo gyvą ryšį, jų pusiausvyrą. Svarbu atminti, kad vaikai ne tik žaidžia. Jie liūdi, trokšta meilės, jaučiasi vieniši. Vaikai labai smalsūs, jų vaizduotė gili, neprognozuojama. Menu savo mažos dukraitės Barboros klausimą iš balkono žvelgiant į žvaigždėtą dangaus skliautą: „O kas gyvena ten, už tų žibančių žiburiukų?..“ Ir į tokius klausimus svarbu atsakyti meno kalba. Jaus-ti vaiko sielos tikrumą ir švarumą, neužteršti jos grožio visokiais niekais.

Jei neklystu, ir piešiate?

Taip, labai mane traukia spalvų ir linijų grožis. Tapiau sausa pastelevė didelių paveikslus, aliejine – ant mažų pajūrio akmenėlių. Baigiau ikonografijos mokymo kursą pas italą pranciškoną Karlą Bertag-

ninį, mokiausi tapyti ikonas. Nutapiau pora ikonų ir sustojau. Supratau, kad per daug noriu aprėpti, bū-tina pasirinkti, kas svarbiau. Turiu pradėtų ir ne-užbaigtų literatūros tekstų, tad šiuo metu nuo ta-pybos nutolau. Bet nesakau, kad negrįšiu, jei užteks man atseikėto laiko.

Kas Jums kūryba?

Kūryba man – pašaukimas, laisvas atsiliepimas į dieviškojo Kūrėjo kvietimą kurti. Iš dvasios gelmių jis kyla kaip nenumaldomas troškimas. Mus supa įstabus ir šurpus savo slėpiningumu pasaulis. Per kūrybą įmanoma atskleisti jo slėpinius slepiančios uždangos kraštelį, prasismelkti į dvasios ir pašamonės gelmes, į vidinį pasaulį, jo viršukalnes ir pra-rajas. Retais Dievo malonės atvejais ir į Visatos slėpinius (O. W. Milašiaus „Ars Magna“, „Slėpiniai“). Pro kasdieniškos realybės žavų ir spalvingą, bet klai-dinantį, o neretai ir slegiantį savo ribotumu paviršių įžvelgti kitą, paprastą akimi nematomą, tobulesnę ir tikresnę antgamtinę tikrovę. Už paprastos regimybės yra visą Visatą spindinčia energija persmelkianti Esatis, slepianti savyje ir amžinuosius pirmavaizdžius, laukiančius išsipildymo. Per kuriančiojo patirtį, malonei atvirą širdį, per vidinę kalbos dvasią jie gali įgyti regimą formą. Tikroji kūryba gal yra šios Esaties liudytoja ir žinianešė. Jei poezija to ir neį-vardija, vien grožio ir darnos skleidimu, atveriančiu tikrosios būties gelmę, ji vykdo savo misiją.

Friedrich Hölderlin elegijoje „Duona ir vynas“ klausia: „Kam yra poetai varganu metu?“ Martin Heidegger, nepaprastai vertinęs Hölderlin kūrybą, ieškojo atsakymo į šį klausimą. Visų pirma, jis atskleidžia, jog žemiškasis mūsų buvimas varganas todėl, kad pažymėtas Dievo stoka, o žmogus tos Dievo stokos net nepastebi. „Pasaulinė naktis skleidžia savo tamsą“, – perspėja Heidegger. Ir primena, jog poeto pašaukimas – saugoti dieviškus pėdsakus pasaulinės nakties tamsoje, neleisti jiems išnykti. Būtent tokių poetų ir trūksta varganam mūsų metui.

Jūsų, kaip poetės, moto, be abejo, šie žodžiai: „Mano poezija nieko negali pakeisti, ji tik gali priminti, kad yra kur kas gilesnių dalykų, brangesnių vertybių už kasdienybės triukšmą“. Na, o ką galite pasakyti apie pastarųjų metų poeziją, su kuria susipažinęs ne vienas skaitytojas numoja ranka, netgi jei ji išspausdinta „Metų“ žurnale ar „Literatūroje ir mene“?

pabaigos nuojautos dramą. Iš esmės tikrasis romano herojus – Polis Rezonas, pilkasis ministrų kabineto kardinolas. Jam greit penkiasdešimt. Karjera klostėsi sklandžiai, tačiau asmeninis gyvenimas seniai sustingęs. Žmona gyvena kartu, bet jų keliai išsiskyrę tyliai, be įprastai isteriškos dramos. Kai Polio tėvą ištinka insultas, ima vyniotis šeimos degradacijos spiralė, o kartu prasideda ir subtilus, elegiškas Polio dvasinis išsiskaidymas.

Prancūzų spauda, ypač *Le Monde* ir *Libération*, pabrėžia romano aktualumą – jis atspindi visuomenės bejėgystę prieš vis labiau nematomą ir decentralizuotą terorizmo formą. *Le Figaro* vadina romaną „giliu civilizacijos nuovargio romanu“, o *The Guardian* recenzijoje Houellebecq pristatomas kaip „technokratinio nihilizmo poetas“, kuris šįsyk tampa netikėtai švelnus. Pasak jų, tai gąsdinančiai aktualus romanas, kurio esminė idėja – meilės mįslė pasaulio griūties fone.

Houellebecqas romane, gimusiame iš realių santykių su tėvu ir šeima, atrodo netikėtai švelnus. Nepaisydamas įprasto sarkazmo, jis tarsi palieka pravis duris meilei – net jei ji trapi, pavėluota ar gimstanti mirties šešėlyje. Meilė – tai, kas negali būti sunaikinta, net kai griūva valstybės, santykiai ir kūnas. Polis vėl atranda jausmą, kuris atrodo tikresnis nei bet kada anksčiau – ir tai skamba kaip keista malda pasaulio pabaigos tyloje. Pasak „Guardian“, „romano pabaigoje politika nebedomina – prezidento kampanija ir kibernetiniai išpuoliai tampa menkaverčiais prieš tai, ką Polis išgyvena ligoninėje“.

Iš pokalbio su *Le Monde* (sausis, 2022): „Aš nenoriu mirti, nemėgstu mirties... Tai – keistas paradoksas: nors esu laikomas cinišku rašytoju, beveik neįtikimai žadinau širdis. Tad, neslėpsiu, kad „Sunaikinti“ skendi švelnios humoristikos ir užuojautos potvynio rūke, tapdamas jautriausiu mano romanu.“

Aiman, visko neperskaitau. Išmokau pasirinkti. Perskaičiusi keletą teksto eilučių, jaučiu ar verta daugiau skaityti. Džiaugiuosi, kai randu tikros poezijos blyksnių. Neįdomi man poezija, kurioje nėra paslapties, jos švytėjimo tarp eilučių, vertikalumo dimensijos. Rėksmingas mūsų amžius. Yra nesuvaldyto triukšmo ir poezijoje. To, ką Josifas Brodskis pavadino „pliauškalais“. Kūrybai reikia tylos, išiklausymo.

Nors žinau, kad poezija pasaulio įvykių nepakeis, vis dar tikiu, jog ji turi galios veikti atski-ro žmogaus dvasią. Gal tokiu būdu ji prisideda prie pasaulio perkeitimo? Bet ir geriausia poezija reikalinga nedau-geliui. Paviršutiniškas skaitytojas, mėgstantis ne gelmę, o tik spalvotas paviršiaus putas, ir nuo tikros poezijos gali nusigręžti. Pasakys, kad nesuprantama, keista, neįdomu.

Žinau, kad palaikėte artimus ryšius su Bernardu Brazdžioniu, Juozu Grušu, Antanu Miškiniu, Jonu Graičiūnu, Janina Degutyte, Joana Danute Juškaitiene, Jonu Juškaičiu. Kas Jums svarbiausia renkantis pašnekovą, bičiulį, draugą?

Svarbu bendravimo tikrumas, požiūrių į svarbiausias vertybes artimumas. Dabar madinga sakyti „dvasinių vibracijų suderinamumas“. Antraip apie ką kalbėtis? Ypač tai buvo svarbu sovietmety. Tai buvo bendravimas su žmonėmis, kuriais galėjai pasitikėti. Jautei, kad neišduos. Juozo Grušo, Antano Miškinio, Jono Graičiūno, Janinos Degutytės palaikymas ano meto situacijose teikė man stiprybės. Guodė žinojimas, kad esu ne viena tarp einančiųjų į visai priešingą pusę nei tuomet buvo reikalaujama. Iš Bernardo Brazdžionio esu gavusi virš pusės šimto laišku, daug bendravome, kai atvykdavo į Lietuvą. Teberašau eilėraščius jo padovanotu rašikliu. Su Danute ir Jonu Juškaiciais esame iš to paties Jurbarko krašto. Kartu važiuodavome į bendras keliones mano vyro Edvardo vairuojamą automobilio. Ieškojome Jurgio Baltrušaičio sunaikintos tėviškės ženklų Paantvardžio laukuose. Lankėme vieni kitus, keitėmės knygomis ir laiškais, artimais požiūriais į gyvenimą ir to meto situacijas. Gali būti įdomus bendravimas ir su priešingų nuostatų žmogumi, bandant jį suprasti. Tačiau bičiulystei jo nepasirinkčiau.

Pabaiga kitame numeryje